Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:17

om svensk undervisning i utlandet, m. m. (prop. 1984/85:100)

ÅTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1984/85:100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkterna B 12 – B 16 jämte motioner.

1. **Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.** Regeringen har under punkt B 12 (s. 158–160) föreslagit riksdagen att till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. för budgetåret 1985/86 anvisa ett förslagsanslag av 26 920 000 kr.

Motionerna

1984/85:437 av Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om förändring av förordningen om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet.

1984/85:1361 av Lena Öhrsvik (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en svensk lärartjänst vid FN-skolan i New York.

Utskottet

Statsunderstödd svensk undervisning i utlandet anordnas i fyra former, nämligen utlandsskola, korrespondensundervisning, kompletterande svensk undervisning och undervisning vid internationell skola. Statsbidrag utgår enligt förordningen (1978:591) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet (ändrad senast 1984:763). Till huvudmannen för utlandsskola utgår bidrag för lärarlöner och för del av lokalkostnader samt i form av särskilt driftbidrag.

I motion 1984/85:437 (c) hävdas att det finns svenska barn i utlandet som inte har möjligheter att gå i svensk utlandsskola därför att barnets föräldrar inte har ekonomiska förutsättningar att betala elevavgiften. Motionären erinrar om att elev enligt utlandsskoleförordningen av sociala skäl kan räknas som behörig vid bestämmandet av bidragsunderlaget för skolan. Hon anser att i konsekvens härmed förordningen bör ändras så att en ekonomisk resurs kan ställas till utlandsskolornas förfogande för att på motsvarande indikationer kompensera huvudmannen för icke erlagd elevavgift.

Utskottet vill med anledning av motionen anföra följande.

De riktlinjer som nu gäller för statsunderstödd svensk undervisning i utlandet godkändes av riksdagen år 1978 (prop. 1977/78:100, UbU 1977/78:18, rskr 1977/78:205). Enligt dessa åligger det huvudmannen för den svenska utlandsskolan att ansvara för verksamhetens drift och ekonomi. Täckning för de kostnader som inte täcks av statsbidrag eller bidrag från annat håll förutsätts huvudmannen ta ut i form av elevavgifter. Dessa avgifter varierar kraftigt från land till land. De är betingade av dels huvudmannens ekonomi, dels en rad andra omständigheter såsom skolans standard, kostnadsläget i landet och bidrag från företag eller organisationer.

Majoriteten av de utlandssvenska familjerna står inte själva för elevavgiften. De allra flesta erhåller bidrag från arbetsgivaren till barnens utbildning, bidrag som i stort sett täcker elevavgiften. Detta gäller UD- och SIDA-anställda, anställda i svenska företag och internationella organisationer samt dem som arbetar inom missionen. Vad beträffar differentiering av elevavgifterna har utskottet inhämtat att sådan förekommer. Därvid tas bl. a. hänsyn till antalet skolbarn i familjen.

Vad beträffar det problem som aktualiserats i motion 1984/85:437 har utskottet från skolöverstyrelsen (SÖ) inhämtat att verket endast känner till något enstaka fall av den art motionären tagit upp. Enligt SÖ har inte något barn som är behörigt utestängts från undervisning vid svensk utlandsskola på grund av föräldrarnas oförmåga att erlägga elevavgift. Sannolikt har enligt SÖ dylika problem kunnat lösas genom att skolförening eller svensk utlandsförsamling lämnat ekonomisk hjälp. Däremot uppger SÖ att det är ett mera utbrett problem att föräldrar har svårt att klara av kostnaderna för korrespondensundervisning i de fall bestämmelserna inte medger att SÖ kostnadsfritt tillhandahåller materiel för sådan undervisning.

Med hänvisning bl. a. till de principer för ekonomiskt ansvar och kostnadsfördelning avseende undervisningen för barn till utlandssvenska föräldrar som en enig riksdag ställt sig bakom vill utskottet inte förorda att svenska staten påtar sig ett ansvar av det slag motionären önskar.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1984/85:437.

Kompletterande undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden är avsedd för elever som går i lokala eller internationella skolor. Till huvudman för sådan kompletterande undervisning utgår enligt utlandsskoleförordningen statsbidrag till lönekostnader med belopp som motsvarar timarvodet för motsvarande undervisning i Sverige. Därtill får allmänt driftbidrag utgå med belopp som SÖ bestämmer.

Under innevarande budgetår anordnas kompletterande svensk undervisning för totalt ca 1 900 elever på ett sjuttiofemtal orter i världen, bland dem New York.

Enligt motion 1984/85:1361 (s) är det ett problem att finansiera svenskundervisningen för svenska barn och ungdomar som bor i New York.

Motionären anser att det skulle vara värdefullt att knyta en svensk lärartjänst till FN-skolan i New York. I åliggandena för en sådan tjänst skulle ingå att svara inte bara för svenskundervisningen vid FN-skolan utan även för undervisningen av övriga barn och ungdomar i New York som har behov av undervisning i svenska. Motionären föreslår att riksdagen ger till känna för regeringen vad som anförts i motionen om en svensk lärartjänst vid FN-skolan.

Utskottet har från SÖ inhämtat att det till huvudmannen för den kompletterande svenskundervisningen i New York – en föräldraförening – innevarande budgetår utgår ett statsbidrag på totalt 6 400 kr. Bidraget avser undervisning av 32 elever. Den anordning som motionären förordar skulle kräva ett betydligt högre statsbidrag. I sammanhanget bör också beaktas de problem som är förenade med att för en viss ort göra avsteg från de beräkningsgrunder som tillämpas för statsbidrag till kompletterande svenskundervisning.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 1984/85:1361.

Utskottet har inte något att erinra mot medelsberäkningen under förevarande anslagsrubrik och hemställer

1. beträffande *ändring av förordningen om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:437,
2. beträffande *inrättande av en svensk lärartjänst vid FN-skolan i New York*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1361,
3. beträffande *anslagsbeloppet*
   att riksdagen till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 26 920 000 kr.

2. **Sameskolor.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt B 13 (s. 160–162) och hemställer

1. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1984/85:100 förordats om inrättande på försök av sameskola i Kiruna,
2. att riksdagen till *Sameskolor* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 13 860 000 kr.

3. **Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader.** Regeringen har under punkt B 14 (s. 162–166) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om avveckling av skoldelen vid Tomtebodaskolan,

2. till Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för budgetåret 1985/86 anvisa ett förslagsanslag av 178 697 000 kr.

Rättelse: S. 6, rad 12 Står: , varav 700 000 kr. avser Rättat till: I beloppet ingår medel även för

Motionerna

1984/85:1340 av Bengt Lindqvist (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förstärkning av Ekeskolans resurscenter.

1984/85:1842 av Karin Andersson m. fl. (c, m, fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tjänster vid Tomtebodaskolans resurscenter.

1984/85:1843 av Kerstin Andersson (c) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att medel för utveckling av verksamheten vid specialskolan bör beräknas på lönekostnaden för samtliga anställda.

1984/85:1878 av Carl-Henrik Hermansson (vpk) och Eva Hjelmström (vpk) vari yrkas att riksdagen med ändring i proposition 1984/85:100, Utbildningsdepartementet B 14. Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader anvisar 402 000 kr. avseende förstärkning av Tomtebodaskolans resurscenter.

Utskottet

I enlighet med SÖ:s förslag förordas i propositionen att skoldelen vid Tomtebodaskolan avvecklas fr. o. m. budgetåret 1985/86 och att det fåtal synskadade elever utan tilläggshandikapp som även i fortsättningen kan komma att efterfråga undervisning vid specialskola hänvisas till Ekeskolan.

Utskottet har inget att erinra mot förslaget.

Genom riksdagens beslut år 1980 inrättades vid Tomtebodaskolan ett specialpedagogiskt centrum dit bl. a. föräldrar och elever kan vända sig för att få råd och hjälp och dit man kan komma för kortare eller längre tid för information, diagnostisering eller träning. Enligt proposition 1979/80:100 (bil. 12 s. 285) bör verksamheten vid Tomtebodaskolans resurscentrum bedrivas inom ramen för befintliga resurser på så sätt att de resurser som frigörs vid skoldelen efter regeringens bestämmande bör kunna omfördelas till resurscentret. Riksdagen godkände denna finansieringsprincip (UbU 1979/80:26, rskr 1979/80:301). På angivet sätt har resurscentret under de senaste åren tillförts ökade resurser. Även i årets budgetproposition beräknas medel för en utbyggnad av verksamheten vid centret. Förstärkningen avses ske genom att lärarveckotimmar samt tjänster eller delar av tjänster som skötare, psykolog, kurator, fritidsassistent och skolsköterska förs över från skoldelen till resurscentret.

I motionerna 1984/85:1842 (c, m, fp) och 1984/85:1878 (vpk) framhålls betydelsen av en fortsatt utveckling vid Tomteboda resurscentrum och anförs motiv för resursförstärkningar. Motionärerna åberopar de principer som lagts fast för omfördelning av resurser från skoldelen till resurscentret. Med

hänvisning härtill och till förslag i SÖ:s anslagsframställning begärs i motion 1984/85:1842 ett uttalande att Tomtebodaskolan bör tillföras tre nya tjänster med förskolekompetens samt ytterligare medel för resor och expenser i utbyte mot att tre och en halv vakanta vårdartjänster dras in. I motion 1984/85:1878 yrkas med samma motivering att riksdagen anvisar 402 000 kr. för motsvarande ändamål.

Med anledning av motionsyrkandena vill utskottet erinra om att tjänster som vårdare vid specialskolan har inrättats av regeringen som en samlad resurs för samtliga specialskolor. Tjänsterna fördelas av SÖ mellan skolorna. Vid uppkomna vakanser kan SÖ ompröva behovet av antalet vårdartjänster vid skolorna. Vad gäller de nu aktuella tjänsterna har föredragande statsrådet i enlighet med SÖ:s förslag räknat med att de kan dras in.

Resurserna vid Tomtebodacentret är, som framhålls i motionerna, inte tillräckliga för att möta de behov som finns. Utvecklingen av verksamheten har varit snabb, men trots det har långa väntetider uppstått. Enligt utskottets mening finns det emellertid inte anledning för riksdagen att på den grund som angetts i motionerna erinra mot de principer som regeringen tillämpat vid överföringen av friställda resurser. Som utskottet nyss redovisat är vårdartjänsterna resursmässigt av annan karaktär än de tjänster som enligt den nu föreliggande budgetpropositionen bör föras över. Utskottet finner inte heller skäl att ifrågasätta de prioriteringar som lagts till grund för regeringens förslag till resursförstärkningar under förevarande anslag.

Utskottet anser sig inte kunna tillstyrka att riksdagen vad gäller ytterligare tjänster m. m. till Tomteboda resurscentrum går utöver regeringens förslag. Motion 1984/85:1878 bör alltså avslås av riksdagen. Utskottet föreslår att riksdagen under anslaget anvisar 178 697 000 kr. i enlighet med förslaget i propositionen.

Vad därefter beträffar motion 1984/85:1842 vill utskottet inte förorda att riksdagen genom ett uttalande av det slag som begärs i motionen styr regeringens budgetarbete ett kommande budgetår. Av detta skäl avstyrker utskottet bifall till motion 1984/85:1842.

Ekeskolan fungerar som pedagogiskt centrum för synskadade utvecklingsstörda samt dövblinda för att ge råd och service i olika hänseenden till den regionala verksamheten.

I motion 1984/85:1340 (s) framhålls att resursbehoven är särskilt stora vid Ekeskolans resurscentrum, eftersom dess verksamhet är inriktad på synskadade med allvarliga tilläggshandikapp. Motionären påtalar bl. a. att Ekeskolan har kontakt med 300 barn men att ytterligare 500 barn är i behov av centrets stödinsatser. Enligt motionsyrkandet bör riksdagen som sin mening ge till känna för regeringen vad som i motionen anförts om förstärkning av Ekeskolans resurscenter.

Ekeskolans resurscentrum har innevarande budgetår tillförts medel för tre speciallärartjänster, en förskolekonsulent och en halv tjänst som psykolog samt för reseersättningar och expenser. För nästa budgetår har i propositio-

nen medel beräknats för bl. a. ytterligare två lärartjänster. Utskottet är medvetet om att Ekeskolans utåtriktade verksamhet behöver förstärkas än mer. Då emellertid det stora resursbehovet synes stå helt klart även för regeringen anser utskottet inte att riksdagen behöver göra något särskilt uttalande till regeringen i denna fråga. Utskottet avstyrker alltså motion 1984/85:1340.

För att göra det möjligt för såväl lärarpersonal som övrig personal att delta i fortbildning utgår särskilda medel för utveckling av verksamheten vid specialskolan som en gemensam resurs för samtlig personal. Medel för detta ändamål beräknas med utgångspunkt i lönekostnaderna för skolledare och lärarpersonal. Innevarande budgetår anvisas under en särskild anslagspost 1 658 000 kr. I beloppet ingår medel även för fortbildning av reselärare och förskolekonsulenter inom den regionala stödorganisationen.

I motion 1984/85:1843 (c) ifrågasätts de beräkningsgrunder som används för tilldelningen av resurser för fortbildning och utveckling vid specialskolan. Motionärerna understryker särskilt behovet av insatser för annan personal än skolledare och lärare. De påpekar att nuvarande beräkningssystem medför negativa konsekvenser i nu rådande läge, då antalet lärartjänster tenderar att minska, medan antalet tjänster för övrig personal är oförändrat. Enligt motionen bör riksdagen uttala sig för att medel för utveckling av verksamheten vid specialskolan bör beräknas på lönekostnaden för samtliga anställda.

Med anledning av yrkandet får utskottet erinra om att riksdagen så sent som år 1984 utan erinringar godkände det system för beräkning av medel för fortbildning och lokalt utvecklingsarbete som gäller för specialskolan. Därtill bör uppmärksammas att det i propositionen beräknats ytterligare 200 000 kr. för ändamålet för nästa budgetår. Mot bakgrund av vad här anförts avstyrker utskottet motion 1984/85:1843.

Utskottet har inte något att erinra mot vad som i övrigt anförts under förevarande anslagsrubrik.

Utskottet hemställer

1. beträffande *avveckling av skoldelen vid Tomtebodaskolan*
   att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:100,
2. beträffande *anslagsbeloppet*
   att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* med bifall till proposition 1984/85:100 och med avslag på motion 1984/85:1878 för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 178 697 000 kr.,
3. beträffande *uttalande om tjänster vid Tomtebodaskolans resurscentrum*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1842,

4. beträffande *förstärkning av Ekeskolans resurscentrum*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1340,
5. beträffande *beräkning av medel för utveckling av verksamheten vid specialskolan*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1843.

4. **Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt B 15 (s. 166) och hemställer
att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 4 671 000 kr.

5. **Kostnader för viss personal vid statliga realskolor.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt B 16 (s. 167) och hemställer
att riksdagen till *Kostnader för viss personal vid statliga realskolor* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Stockholm den 21 februari 1985

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Birgitta Rydle (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Göran Allmér (m), Lars Svensson (s), Birger Hagård (m), Margot Wallström (s), Larz Johansson (c), Linnea Hörlén (fp) och Nils Berndtson (vpk).

Reservation

Medelsberäkningen m. m. (punkt 3, mom. 2)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Med anledning" och slutar "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det mycket angeläget att Tomteboda resurscentrum får utvecklas så att det kan möta det stora behovet av stödinsatser. I motion 1984/85:1878 har redovisats starka skäl för en förstärkning av centrets resurser med två förstadielärartjänster och en förskollärartjänst samt rese- och expensmedel. På anförda grunder anser utskottet att Tomtebodaskolans resurscentrum med bifall till motion 1984/85:1878 bör tillföras de ytterligare medel som föreslås i motionen. Utskottet föreslår alltså att riksdagen anvisar ett belopp av 179 099 000 kr. under förslagsanslaget Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *anslagsbeloppet*

att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* med bifall till motion 1984/85:1878 och med anledning av proposition 1984/85:100 för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 179 099 000 kr.,

Särskilt yttrande

Ändring av förordningen om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet (punkt 1, mom. 1)

Per Unckel, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Birger Hagård (alla m) anför:

Mot den bakgrund som utskottet redovisar i fråga om möjligheterna för utlandssvenskars barn att få nödvändig undervisning avstår vi från att nu kräva att särskilda åtgärder vidtas. Skulle det emellertid senare visa sig att barn på grund av ekonomiska omständigheter inte kommer i åtnjutande av undervisning måste enligt vår mening nu gällande regler ändras. Skolöverstyrelsen måste aktivt följa vilka resultat nuvarande regler leder till.

minab/gotab Stockholm 1985 82082